Mindaugas BERTAŠIUS

NOCIŪNŲ SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1999 M.

1999 m. liepos mėn. buvo vykdomi archeologiniai tyrinėjimai Nociūnų senkapio teritorijoje (Kėdainių r.). Tyrinėjimai atlikti, nes, tiesiant „Via Baltica" kelią ties Nociūnų k., Kėdainių r., kelio atkarpoje Jonava–Kėdainiai rasta žmonių kaulų. Manyta, kad šioje vietoje būta senkapio. Tyrinėtas visas senkapio plotas, patenkantis po statomu keliu. Tyrinėjimo darbų patogumui jis suskirstytas atskiromis 30–80 m² dydžio perkasomis. Bendras tyrinėjimų plotas sudarė 340 m². Visos tirtosios perkasos orientuotos P–Š kryptimi. Anksčiau apie senkapį nieko nežinota.

Senkapio teritorijos paviršiuje buvo susiformavęs nestoras juodžemio sluoksnis (apie 0,25–0,3 m). Giliau visur aptiktas švarus baltas smėlis. Kai kuriose vietose arčiau paviršiaus iškilo kieto rausvo molio-priemolio klodas. Mirusieji laidoti smėlyje, tad jeigu kapai nebuvo apardyti, aplinkoje gerai išsiskyrė kapo duobės kontūras. Iš viso ištirti 102 kapai. Tad Nociūnų senkapio teritorija gan tankiai užlaidota. Tačiau kapai išsidėstę netolygiai. Tyrinėjimų metu nustatyti Š, ŠR ir ŠV senkapio pakraščiai. Čia mirusieji laidoti gerokai rečiau nei centrinėje senkapio dalyje. Čia kai kur kapai išsidėstę net 3–4 horizontais, vienas ant kito. Laidota neretai apardant anksčiau palaidoto mirusiojo kapą. Tai apsunkino tyrinėjimų darbą, nes kapo duobės ir karsto kontūras sunkiai išskiriamas, kapo kryptis mažai pastebima. Mirusieji laidoti 0,3–1,5 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus, ir tai atitinka bendrą to meto tradiciją. Paaiškėjo, kad senkapio V–ŠV dalyje mirusieji laidoti eilėmis, tarp kapų 2–3 m tarpai. Tuo tarpu centrinėje dalyje kapai susitelkę netvarkingai.

Mirusiųjų palaikai labai skirtingai išsilaikę. Kai kuriuose kapuose griaučiai gerai išlikę, nesuardyti. Ši medžiaga surinkta osteologinei analizei. Kituose kapuose palaikai labai apnykę, išlikę tik jų fragmentai. Šie palaikai aprašyti, fiksuoti ir užkasti tyrinėjimų ploto pakraštyje, kur nebus vykdomi kelio statybos darbai. Kapuose mirusiųjų palaikai orientuoti ŠV, PV ar V, ŠR kryptimis. Ryškiai vyrauja laidojimas galva ŠV kryptimi, dalis į V, PV ir tik keli mirusieji orientuoti į R.

Mirusieji laidoti stačiakampėse duobėse. Jų dydis labai įvairus – nuo 0,3×0,5 m iki 1,2×2,5 m. Paprastai laidota karstuose, kurių vienas galas kiek platesnis. Kai kuriuose kapuose mirusiųjų palaikai, matyt, buvo susukti į drobulę, tai liudija būdingi organikos atspaudai ir suspausta palaikų padėtis. Laidojimo kryptį, kaip ir įkapių dėjimą į kapus, lėmė krikščioniška tradicija, tačiau jos ne visiškai laikytasi. Dalyje kapų rastos įkapės būdingos pagoniškajai tradicijai.

Iš visų 102 kapų net 56-iuose rastos įkapės. Dažniausiai tai monetos. Šitokių kapų 40 (39% visų kapų), tai žymus skaičius. 28-iuose kapuose rasta įvairių buitinių dirbinių ir papuošalų: smeigtukų (2 kapai), žiedų (3), kabutis (1), žaislų (2 vaikų kapai), adata (1), peilių (5), diržo sagčių (11) ir paties diržo apkalų likučių (4). Pagoniškąsias tradicijas atspindi ir kai kuriuose kapuose rasti degėsiai ar sudegusio medžio gabalai kapo duobės užpylime ar duobės dugne (kapai Nr. 31, 34, 35, 98). Pagrindinė įkapė – monetos, dažniausiai jos randamos kapo dugne, ties dešiniuoju mirusiojo petimi, kartais bertos ant karsto viršaus, dėtos ant kairiosios alkūnės. Dažniausiai kapuose aptinkamos 1–2 monetos, tačiau kai kuriuose jų žymiai daugiau – iki 18 viename kape (bendras monetų skaičius viršija 130). Remiantis kapuose rastomis monetomis, senkapis preliminariai datuojamas XV a. pab. –XVII a. pr. laikotarpiu.

Senkapyje laidoti gretimo (Nociūnų?) kaimo gyventojai. Manoma, kad ištirta gerokai mažesnė spėjamos senkapio teritorijos dalis. Tai Š dalis, patenkanti po kelio sankasa. Kita senkapio dalis tęsiasi P kryptimi, siekdama gyventojų sklypus. Klojant inžinerinių komunikacijų tinklus, čia suardyta keletas kapų.

Iš laidojimo pobūdžio matyti, kad atskiros šeimos turėjo savas kapavietes, kuriose laidoti artimieji. Centrinėje senkapio dalyje mirusieji laidoti labai tankiai. Kapų skaičius rodo, kad kaime gyveno nemaža bendruomenė. Pastebimas ypač didelis vaikų mirtingumas. Tarp ištirtų kapų net apie pusę sudaro vaikų kapai, tarp jų keletas ir paauglių kapų. Tyrinėtuose kapuose rasta netradiciškai didelis įkapių (monetų) kiekis šio laikotarpio kapams. Kadangi, pradedant tyrinėjimus, nedidelė senkapio ploto dalis buvo suardyta, manoma, kad 6–10 kapų gali būti sunaikinta. Sudėtinga spręsti apie antkapinių paminklų egzistavimą, tik vienoje vietoje

buvo aptiktas aiškus paminklo pėdsakas – medinio stulpo likučiai kapo galvūgalyje. Senkapis užima vos aukštėliau pakylančios smėlingos pakilumos vakarinį kraštą. Į ŠR nuo jo, maždaug 150–200 m atstumu, yra Nociūnų kaimo kapinaitės. Apie 100–150 m į R nuo tyrinėtojo senkapio pastebėta suardytų žmonių palaikų dalis (jie išversti įrenginėjant inžinerines komunikacijas). Gali būti, kad tai kito Nociūnų senkapio likučiai.

Mindaugas BERTAŠIUS

Exploration of Nociūnai cemetery in 1999

In 1999 the area of 340 m^2 was excavated in Nociūnai cemetery (Kėdainiai district). There were 102 primary burials from the end of the 15th to the 17th centuries unearthed. The burials contained 29 different grave goods (2 pins, 3 rings, 1 pendant, 2 toys, 5 knives, 11 belt buckles). More than 130 coins in 39 graves were found. Some graves more evidence of pagan burial rites, namely, the remains of charcoal.

Dalia KARALIENĖ

VARNIŲ SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. buvo tęsiami 1995 m. ŽAM archeologų grupės (vadovė L. Valatkienė) pradėti Varnių senkapio PV dalies tyrinėjimai. Šiuos archeologinius tyrinėjimus užsakė Žemaičių kultūros draugija, kai buvo patvirtintas projektas statyti paminklą, įamžinantį pirmųjų lietuviškų knygų autoriaus Mikalojaus Daukšos ir jo darbų įkvėpėjo Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio atminimą. Vieta memorialui buvo pasirinkta ant kalvelės, esamoje Varnių senkapio vietoje, buvusios kunigų seminarijos pastato PV kampo aplinkoje.

1998 m. ištirtos 3 perkasos, kurių bendras plotas 36 m^2. Aptikta 17 kapų. Jie buvo atidengti 52–154 cm gylyje. Dauguma jų apardyti, aptikta nemažai visai suardytų kapų, ypač perkasoje Nr. 1. Kapų medžiaga datuojama XV–XVII a. laikotarpiu.

Kapai griautiniai, dauguma mirusiųjų laidoti mediniuose karstuose, sukaltuose geležinėmis, ilgomis ir stambiomis kaltinėmis vinimis. Duobių kontūrai neaiškūs, išryškėjo tik kelių kapų duobių dugnų dydis – 195–